

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

7.2.2023

Suomen Punaisen Ristin lausunto laista kotoutumisen edistämiseksi (HE 208/2022)

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta lausua kotoutumisen edistämisen selonteosta.

Suomen Punainen Risti on viranomaisia tukeva julkisoikeudellinen yhteisö, jonka oikeudellisesta erityisasemasta on Suomessa säädetty lailla (238/2000) sekä sen nojalla annetulla tasavallan presidentin asetuksella (827/2017). Suomen Punainen Risti järjestää maahanmuuttajien kotoutumista tukevaa toimintaa, avustaa maahan saapuvien kiintiöpakolaisten vastaanotossa sekä ylläpitää vastaanottokeskuksia Maahanmuuttoviraston toimeksiannosta.

Lisäksi Suomen Punainen Risti tukee kaksisuuntaista ja varhaista kotoutumista sekä vahvistaa yhteisöjen ja yksilöiden kykyä ottaa vastaan uusia tulijoita sekä valmiuksia toimia rasismia vastaan. Järjestön Kontti-kierrätystavaratalot työllistävät myös maahanmuuttajataustaisia pitkään työttömänä olleita henkilöitä.

Yleistä

Lain tarkoituksena olisi edistää kotoutumista ja hyviä väestösuhteita ja siten vahvistaa maahanmuuttajien yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumista. Tavoitteena olisi myös edistää maahanmuuttajien työllisyyttä, osallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä. **Suomen Punainen Risti pitää hyvänä, että esityksessä on pyritty ottamaan kokonaisvaltainen lähestymistapa kotoutumisen tukemiseen. Esityksessä on myös erityisen hyvin otettu huomioon kotoutumisen tuen monitoimisuus ja eri toimijoiden välisen yhteistyön merkitys ja sen kehittäminen.** Kiitämme myös sitä, että esityksessä korostetaan kotoutujan osallisuuden ja tasa-arvon kokemuksen merkitystä, ja että näitä painotetaan mm. kotoutumisohjelman keskeisinä osina. Osallisuuden käsittäminen laajasti maahanmuuttajan mahdollisuutena osallistua aktiivisesti suomalaisen yhteiskunnan toimintaan, mukaan lukien järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan (1§), on omiaan edistämään onnistunutta kotoutumista.

Suomen Punainen Risti pitää myös hyvänä, että esityksessä tunnustetaan osaamisen tunnistamiseen liittyvät haasteet ja pyritään lisäämään ja tehostamaan maahanmuuttajien koulutus- ja työllistymispolkuja. **Tässä työssä yritysten ja muiden toimijoiden, ml. vastaanottokeskusten yhteistyö on erityisen tärkeää, niin että maahanmuuttajien osaamista voidaan kehittää ja ylläpitää jo ennen varsinaista työelämään**

osallistumista. Mahdollisimman aikaisin solmitut yhteydet potentiaalsiin työnantajiin ja yrityksiin paitsi edesauttavat työllistymistä myöhemmin, myös mahdollistavat osaamisen ylläpitämisen ja mielekkään tekemisen.

Hallituksen esityksen yksi keskeinen tavoite on ohjauksen ja neuvonnan saatavuus, ja nimenomaan matalan kynnyksen ohjauksen ja neuvonnan saatavuuden parantaminen. **Neuvonnan ja ohjauksen vahvistaminen myös lain tasolla on positiivinen muutos ja edesauttaa osaltaan kotoutumista.** Pidämme hyvänä, että laissa tarkennettaisiin nykyistä kunnan vastuuta varmistaa matalan kynnyksen ohjauksen ja neuvonnan saatavuus kotoutumislain varsinaista soveltamisalaa laajemmalle kohderyhmälle, ja että neuvonnan sisältöjä avattaisiin voimassa olevaa lainsäädäntöä yksityiskohtaisemmin tuoden esiin yleisneuvonnan laaja-alaisuus.

Kotoutumisohjelma

Suomen Punainen Risti pitää hyvänä, että kotoutumisohjelmaan sisältyvät palvelut nähdään esityksessä laajasti niin, että niihin sisältyy myös palveluja, joiden tavoitteena on ”edistää maahanmuuttajan kotoutumista, työllisyyttä tai yrittäjyyttä, osaamista ja työelämävalmiuksia, yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja tasa-arvon toteutumista, terveyttä ja hyvinvointia, arjen kansalaistaitoja sekä osallistumista järjestötoimintaan ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan.” **Erityisen tärkeää on, että mukaan on uutena elementtinä lisätty arjen kansalaistaidot sekä osallistuminen järjestötoimintaan ja muuhun yhteiskunnalliseen toimintaan.** Molempien lisääminen ja vahvistaminen edesauttavat kiinnittymistä lähiyhteisöön ja parhaimmillaan lisäävät eri väestöryhmien keskinäistä ymmärrystä ja dialogia.

Suomen Punainen Risti toivoo, että erityistä huomiota kiinnitetään tukea tarvitsevien sivistyksellisiin oikeuksiin, kuten koulutukseen. Kuntien resurssien vähentyessä olisi tärkeää, ettei mahdollisten leikkausten kohteeksi valikoidu ensisijaisesti erityistä tukea tarvitsevien koulunkäynnin tukeminen. Koulutuksella on keskeinen rooli osallisuuden, arjen taitojen sekä suomalaisen yhteiskunnan ymmärtämisen vahvistamisessa.

Muutostilanteen seuranta

Esityksessä on pyritty varmistamaan se, että osan nykyisistä kuntien palveluista ja tuesta siirtyessä hyvinvointialueille, ei kotoutumisen tuen vastuutaho eri osa-alueilla jäisi muutoksen keskellä epäselväksi. **On kuitenkin selvää, että näin suuren muutoksen yhteydessä ei voida täysin välttyä sellaisilta katvealueilta, jotka selviävät vasta hyvinvointialueiden käytännön työn alettua.**

58§:ssä säädettäisiin alueellisesta maahanmuuton ja kotoutumisen edistämisen yhteistyöryhmästä, joka vastaisi voimassa olevan kotoutumislain mukaista alueellisen maahanmuuttoasiain toimikuntaa. On hyvä, että jatkossakin varmistetaan alueellisen yhteistyön foorumin olemassaolo, mutta samalla on erityisen tärkeää, että muutostilanteen

keskellä jo hyvin toimivat verkostot ja työryhmät voivat jatkaa työtään keskeytymättä ja osaltaan varmistaa tiedon ja kokemuksen siirtymisen toimijalta toistelle.

Lisäksi esityksessä on todettu, että kolmannen sektorin ja viranomaisten yhteistyö mahdollistaa onnistuneen kotoutumisen, ja että järjestöjen roolin kasvattaminen edellyttää niiden toimintamahdollisuuksien ja resurssien turvaamista. Nykyisellään kuntien tarjoama tuki voi olla rahallista tai muuta tukea, esimerkiksi kunnan tilojen tarjoamista järjestöjen käyttöön. Rahallinen tuki voi siirtyä hyvinvointialueiden vastuulle, mutta kuntien mahdollisesti tarjoama muu tuki saattaa vähitellen pienentyä vastuutahon vaihtuessa. **Kuntien rahoitusmallin muuttuessa voimakkaasti tulisikin tarkoin seurata, minkälaisia vaikutuksia muutoksella on siihen tukeen, mitä kunnat kykenevät järjestöille tarjoamaan ja mikä vaikutus muutoksella ylipäätään on kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyölle** kotoutumisen tuen osalta.

Perheenyhdistäminen

Esityksessä huomioidaan kunnan kuntapaikalle ohjattavan vastaanottoon liittyviä tehtäviä koskevan pykälän perusteluissa (44§), että: “kunnan olisi myös tarjottava maahanmuuttajille kotoutumislain 10 §:n mukaista ohjausta ja neuvontaa. [...] Kunta voi neuvoa myös perheenyhdistämiseen liittyvissä asioissa.” **Neuvontaa perheenyhdistämiseen liittyvissä asioissa ei kuitenkaan ole erikseen mainittu 10§:n yhteydessä eikä mainittu muotoilu esityksen perusteluissakaan ole velvoittava.**

Perheyhteyksien palauttaminen edesauttaa ihmisten hyvinvointia ja siten edistää kotoutumista. Kuitenkin juuri neuvonnan ja ohjauksen osalta suojelua Suomesta saaneet perheenkokoajat ovat tällä hetkellä hyvin eriarvoisessa asemassa. Osa kunnista tarjoaa tukea ja ohjausta perheille perheenyhdistämisen edistämiseksi, ja osa ei. Kuntien varsin vaihteleva kyky ja mahdollisuudet tarjota neuvontaa ja tukea perheenyhdistämismenettelyssä olisi suhteellisen helppo ratkaista nykyistä kattavammalla koulutuksella ja riittävällä resurssoinnilla. Suomesta suojelua saaneiden perheiden perheenyhdistämiseen liittyvä neuvontatyö tulee jatkossakin olemaan kunnan vastuulla, ja tähän neuvontaan tulisi kannustaa myös lainsäädännön tasolla.

Jotta nykyinen epätasa-arvoinen tilanne korjaantuisi, **Suomen Punainen Risti katsoo, että esitystä tulisi muuttaa niin, että kunnan velvollisuuksiin kuuluu tarjota neuvontaa myös perheenyhdistämiseen liittyvissä asioissa.** Näin ollen 10§:ää (ohjaus ja neuvonta) tulisi muuttaa seuraavasti:

[...]” Kunnan on tarvittaessa annettava tietoa kunnan, hyvinvointialueen, muun viranomaisen, oppilaitoksen, korkeakoulun, järjestön, yhdistyksen, yhteisön tai muun kotoutumista edistävän toimijan kotoutumista ja työllistymistä edistävästä palveluista, suomalaisesta yhteiskunnasta, koulutusjärjestelmästä ja työelämästä, **perheenyhdistämisestä** sekä maahanmuuttajan oikeuksista ja velvollisuuksista Suomessa.”[...]

Kuntaan ohjaaminen ja kiintiöpakolaiset

Jatkossa kuntaan osoittaminen koskisi lähtökohtaisesti vain haavoittuvassa asemassa olevia, jotka tarvitsevat erityistä tukea, mutta kuntapaikkaa olisi edelleen mahdollista hakea myös muille. Kuntapaikoille ohjattaisiin siis erityisesti suoraan kuntiin saapuvat kiintiöpakolaiset ja haavoittuvassa asemassa olevat oleskeluluvansaaneet turvapaikanhakijat ja tilapäistä suojelua saavat, jotka eivät pysty siirtymään vastaanottokeskuksesta kuntaan vastaanottokeskuksen tukitoimia hyödyntäen tai niitä ilman, vaan tarvitsevat enemmän tukea ja kunnan järjestämän asunnon. Suomen Punainen Risti pitää esitystä lähtökohtaisesti hyvänä, mutta samalla on tärkeää, että sekä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöllä että vastaanottokeskusten henkilöstöllä on riittävät tiedot sen arvioimiseksi, milloin kuntapaikkaa on syytä hakea muille kuin näihin kohderyhmiin kuuluville henkilöille.

Esityksessä on huomioitu kiintiöpakolaisten ja haavoittuvassa asemassa olevien luvansaavien turvapaikanhakijoiden ja tilapäistä suojelua saaneiden kuntaan sijoittumisesta sopiminen (43§). Esityksen 44 §:n pohjalta kunnan tulisi nimetä kunnassa pakolaisten vastaanottamisesta vastaava taho, joka koordinoisi vastaanottoa hyvinvointialueen toimivaltaisen viranomaisen ja muiden vastaanottoprosessin toimijoiden kanssa.

Suomen Punainen Risti pitää erittäin tärkeänä, että kunnan, hyvinvointialueen ja ELY-keskuksen välinen yhteistyö on riittävän kattavaa jo ennen kuntaan saapumista vastaanotto toimien suunnittelemiseksi ja yhteensovittamiseksi. Kuntien vastaanottoon, erityisesti kiireellisinä saapuvien kiintiöpakolaisten saapumisen tukemiseen käytettävissä olevat resurssit voivat käytännössä merkittävästi heiketä, koska työtä on tähän asti tehnyt pääasiassa sosiaalitoimen henkilöstö, joka nyt siirtyy hyvinvointialueelle. Muutoksen vaikutuksia on näiltäkin osin seurattava tarkasti ja tarvittaessa vahvistettava kuntien henkilöstöresurssia näiltä osin. Vastaanotossa toimivien järjestöjen, ml. Suomen Punainen Risti, mukanaolo tässä suunnittelussa on onnistumisen kannalta keskeistä.

Kristiina Kumpula
pääsihteeri